

Фелікс
КАЗЛОЎСКИ

МУРАШЫК- КУСАЧЫК

Мінск
«Юнацтва»
1982

Фелікс
КАЗЛОЎСКИ

МУРАШЫК— КУСАЧЫК

Казкі

Мінск «Юнацтва» 1982

Бел 2
К 14

Мастак
Я. І. Жылін

К $\frac{4803010200-119}{М 307(05)-82}$ 55-82

© Выдавецтва «Юнацтва», 1982,
акрамя твораў, пазначаных зорачкай.

Тая, што пазбягае сонца

Пустыня. Спёка. Нідзе ні дрэўца. Толькі распалены пясок і камяні. А зверху ўсё мацней і мацней прыпякае вогненны шар — сонца.

У такі час у пустыні цішыня: ні гуку, ні шоргату. Усё жывое замірае.

А хіба ўсё?..

Вось невялікі камень, і нехта варушыцца пад ім. Гэта — фаланга. Ці Тая, што пазбягае сонца.

У Той, што пазбягае сонца, безліч маленькіх дзетак. Яны ўсе там, унізе, у норцы пад каменем. Шмат ужо дзён яна дрыжыць ад страху. Яна ведае, што там, крыху воддаль ад яе каменя, жыве ён... Ён — гэты страшэнны разбойнік — павук-скарпіён. Ад злога павука можна чакаць нападу не толькі ўначы, калі ён звычайна выходзіць на паляванне.

Аднойчы раніцай, з усходам сонца, была ўжо такая спроба... Фаланга-маці паспела адбіць атаку. Закінула назад пярэдняю частку свайго цела, склалася ледзь не ўдвая і адчайна застракатала.

Скарпіён адступіў, але ці надоўга? Ён, безумоўна, ведае сілу ўчэпістых клішняў Той, што пазбягае сонца. Ведае і тое, што, апрача кліш-

няў, у фалангі нічога няма. Затое ў яго — верная і надзейная зброя. Вострая іголка на хвасце, у іголцы — яд. Смяртэльны.

Тая, што пазбягае сонца, зусім схуднела без ежы. Мінулую ноч яна ўсё ж адважылася пакінуць сваё гняздо. Далёка пабаялася адыходзіць, а паблізу не знайшла ніводнага, нават самага маленькага насякомага. Так, галодная, і вярнулася. Толькі раніцай пашчасціла ёй схапіць жучка, які прабягаў міма.

Фаланга адчувае, як слабеюць яе сілы. А чакаць, калі ў малышоў цельцы стануць цвёрдымі і яны змогуць уцячы ад скарпіёна, яшчэ не менш трох дзён. Пакуль што яе дзеткі пакрыты празрыстай мяккай плёнкай і зусім бездапаможныя.

Што ж рабіць? Фаланзе-маці нават заснуць на хвілінку нельга. А калі напасці самой, першай? Так, першай, і перамагчы скарпіёна... Гэта жудасна, неверагодна жудасна. Можна загінуць і яна, і яе малыя. Што ж выбраць: павольную смерць ад голаду або... пакуль яшчэ ёсць сілы, выйсці на бой?

Цямнее ў пустыні неяк адразу. Было светла, і тут жа — цёмна. Быццам гарэла электрычнае святло і яго раптам выключылі.

Фаланга напружана ловіць кожны гук. Не, пакуль што спакойна, нічога не чуваць.

Тая, што пазбягае сонца, асцярожна выпаўзла з-пад каменя. І... адразу адчула, што ён побач.

— Ха-ха-ха,— засмяўся скарпіён.— Сама да мяне ідзеш?!— І ён павярнуўся да яе хвостом, каб адразу пацэліць іголкай у ахвяру.

— Рана смяешся,— ціха прамовіла фаланга.— Я шукаю цябе... каб знішчыць!

І яна рушыла на скарпіёна. Той не адступіў. Ён ведаў, што фаланга знясілена. Нездарма ж ён чакаў некалькі сутак, не даючы ёй адысці ад норкі.

— Ды ты ледзь паўзеш! — зноў засмяўся скарпіён.— Дзе ўжо табе са мной дужацца!

Тая, што пазбягае сонца, замерла. Толькі б не празываць і схапіць гэтага агіднага забойцу за хвост, абламаць іголку... Яна рассунула свае крывыя клюшні і гучна застракатала. Скарпіён не спяшаўся: што яна можа? Пагрозлівая пастава і ўсяго. Але ён памыліўся. З хуткасцю, на якую толькі здольна знясіленая фаланга, яна ўчапілася клюшнямі скарпіёну ў хвост.

Скарпіён не чакаў нападу і спачатку разгубіўся. Ірвануўся, адскочыў убок. Клюшні ў фалангі расшчапіліся, але яна не адступіла і напала зноў. Скарпіён некалькі разоў стараўся пусціць у ход сваю ядавітую іголку, але ўсё дарэмна. Як толькі ён вызваляў хвост, фаланга зноў упівалася ў яго сваімі клюшнямі.

Але сілы пакідалі Тую, што пазбягае сонца. Ёй здавалася, што яна памірае, і нібы наяву ўбачыла, як яе малых пажырае скарпіён.

І тут фаланга падскочыла, схапіла свайго ворага за хвост побач з ядавітай іголкай і, не выпускаючы, пачала хутка працаваць клюшнямі. Толькі б перагрызці, надламаць гэты пракляты хвост! Хутчэй бы! Тады, без іголки, скарпіён ёй не страшны. Трэба ўтрымацца, утрымацца, чаго б гэта ні каштавала, і не даць скарпіёну ўкалоць сябе!

Скарпіён быў вялікі і дужы. Ён не вельмі баяўся фалангі. Рана ці позна яна аслабее, клюшні расшчэпяцца... А пакуль невялікі перадых.. Ён яшчэ паспее запусціць сваю іголку...

Але Тая, што пазбягае сонца, не расціскала клюшняў. Скарпіён крыху здзівіўся, потым яго апанавала злосць, і ён пацягнуў фалангу на сваім хвасце... туды, бліжэй да каменя, пад якім чакалі сваю маці дзеці.

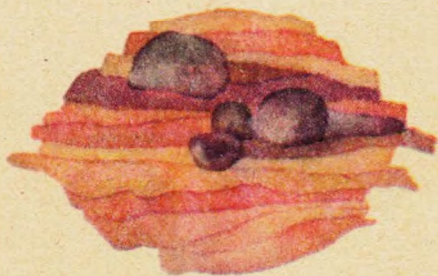
Фаланга, яшчэ мацней сцяўшы сківіцы, пача-

ла чапляцца нагамі за пясок, каб утрымаць скарпіёна. Але той цягнуў яе, хоць і марудна. Яна ўчапілася за нейкі каменьчык. Скарпіён спыніўся. Яму не пад сілу было цягнуць фалангу з такім грузам. Не разумеючы, што здарылася, ён рыўком хацеў скрануцца і... хвост разам з фалангай застаўся на месцы, а сам скарпіён адляцеў убок. Ён канаў. Але і для фалангі гэтая бойка была смяротнай.

Раніцай узышло сонца і неўзабаве страшэнна напаліла камяні і пясок. Праз некалькі гадзін ля каменя, пад якім была норка з дзецьмі фалангі, пагойдваліся ад лёгкага ветрыку два зморшчаныя, высушаныя цельцы насельнікаў гарачай пустыні: Той, што пазбягае сонца, і разбойніка-скарпіёна.

А яшчэ праз дзень малыя выпаўзлі з норкі. На пяску каля каменя нічога не было. Ветрык здзьмуў рэшткі загінуўшай маці і яе смяротнага ворага.

Малыя не спяшаліся вярнуцца ў сваё гняздо днём. Уначы ж не разгуляешся. Уначы трэба выходзіць на паляванне. Аб трагедыі, якая здарылася зусім нядаўна, яны нічога не ведалі. Яны не ведалі і таго, што смерць іх маці дала ім жыццё.

Дзед Гаўрыла і кот Мурыла

У вельмі даўнія часы цераз палі, што зараслі бур'яном, ды цераз балоты, што зараслі асакой, цераз густыя непраходныя лясы цякла вялікая, шырокая рака.

Вада ў ёй была чыстая-чыстая і вельмі празрыстая: дно відаць. А глыбіня ў рацэ немалая, дзе цэлы сажань, дзе — два, а на вірах і больш. А рыбы! О-ё-ёй, колькі там вадзілася рыбы!

Ля самай ракі, недалёка ад узлеску, хутарок стаяў. Ды які там хутарок, адна назва. Маленькі лядашчы дамок не развальваўся толькі таму, што не ведаў, у які бок падаць.

Жыў у тым дамку дзед Гаўрыла. Заўзяты рыбак. Як жа не лавіць рыбу, калі рака побач і карміцца больш няма чым?

Жыў ён адзінока, жонка даўно памерла, і ўся ўцеха для яго — дык кот Мурыла. Вялікі, пушысты, чорнай масці, з серабрыстай сівізной, быццам паскам, на шыі.

Дзед Гаўрыла зімой і летам спаў на печы. І кот з ім.

Бывала, улетку сонца яшчэ не ўзышло, а Гаўрыла ўстане, злезе з печы, возьме свае вуды —

і да ракі. Выбера месца зручнае і сядзіць, чакае, пакуль рыба пачне брацца.

Ката ён не будзіў, ведаў, што той соня.

Мурыла вылежыцца на печы, выгне спіну раз, другі і да ракі падаецца.

— А, Мурыла! Дзень добры!— гаворыць дзед.— Я цябе ўжо чакаю, сьняданак табе падрыхтаваў.— І падае яму дробную рыбку.

Мурыла тут жа бярэцца за яду.

Паснедае добра, вадзіцы з ракі пап'е і ляжа на траўку. Сонейка грэе, цёпла, прыемна. Кот сваё чэрава лапкамі пагладжвае ды мурлыкае сабе пад нос што-небудзь.

Ну, хоць бы вось:

Мышаня
Ў куточку спіць...
Трэба мне
Яго схапіць!..

Дзед Гаўрыла не налюбуюцца сваім катом. Такі прыгожы. А разумнік які!

На абед Гаўрыла дае кату ўжо смажанай рыбки. Для Мурылы гэта самы любімы пачастунак. Пасля абеду кот на печ забярэцца, трохі паспіць і на паляванні выходзіць, на ўзлесак. То вераб'яразяваку зловіць, то мышкай пачастуюцца.

Доўга ці мала так дружна жылі дзед з катом. Мурыла ад'еўся, растлусцеў, разленаваўся. На дзед Гаўрылу пачаў крыўдаваць, што той сабе вялікую рыбу бярэ, а яго маленькай корміць.

— А навошта табе вялікая?— пытаецца Гаўрыла.— На смак яна быццам бы аднолькавая. Вялікую рыбіну не з'ясі, толькі сапсуеш.

А кот Мурыла сваё. Падавай яму вялікую, і ўсё тут. Гаўрыла раззлаваўся і кажа:

— Калі ты такі разумны, лаві сабе сам. Якую хочаш.

Назаўтра раніцай кот Мурыла схапіў дзедывы вуды і бягом на рэчку.

Дзед прачнуўся, глядзіць — ката няма і вудаў таксама няма. Здагадаўся ён, у чым тут справа.

Пайшоў Гаўрыла на рэчку, схаваўся за кустом ракіты і назірае, як кот рыбку ловіць.

Мурыла ж усеўся на дзедавым месцы, на паплаўкі глядзіць і аблізваецца. Есці яму хочацца, а рыба не бярэцца: ні вялікая, ні маленькая.

Але вось, здаецца, тузанула. Мурыла падсек і... выцягнуў пячкурыка. Закінуў ён вуду другі раз — зноў пячкурык. Закінуў трэці — ёршыка на адзін зуб.

Мурыла злуецца, чмыхае, а дзеда смех разбірае.

Закінуў кот Мурыла вуду чацвёрты раз. Чакае, чакае, а паплавок не патанае. Тады вырашыў кот, як кажуць, вуды змотваць. А тут паплавок нырнуў, лёска нацягнулася...

— Вялікая! — заскакаў кот на задніх лапах. А цягнуць — ну проста сілы не хапае. Паднапяўся Мурыла, пачаў вадзіць рыбу. Вадзіў, вадзіў і выцягнуў на бераг шчупака. Ды не абы-якога — вялікага, з аршын, пэўна.

Ляжыць шчупачок на траўцы, пашчу вялізную разявіў, а там зубоў вострых — не злічыць. І хвост у яго не хвост, а хвасцішча.

Мурыла бегае каля рыбіны, з якога канца ўзяць — не ведае. Ды і боязна падыходзіць блізка. Зусім разгубіўся кот. Але потым усё ж адважыўся. Падкраўся да шчупака ззаду ды і цап яго за хвост. А шчупак як махне хвостом, так спрытна, што кот не ўтрымаўся і — боўць у рэчку.

Бераг быў не вельмі высокі, але віры тут круцілі глыбокія. Вось і закруціла Мурылу, не можа ён выбрацца з вады. Хацеў замяўкаць, дзеда на дапамогу паклікаць. Ды дзе там! Голас ад страху прапаў.

Чуе Мурыла, што канцы яму прыходзяць, утопіцца ён...

Глянуй на бераг. Бачыць — дзед Гаўрыла на дапамогу спяшаецца.

Выцягнуў дзед ката з вады, а той ледзь жывы.

— Ну што, Мурыла,— пытаецца дзед,— рыбы не налавіў, а купацца надумаўся?

Маўчыць кот. Можа, ён і сказаў бы што-небудзь дзеду, ды сілы няма.

Паляжаў так пад кустом — адлежаўся, ачуняў крыху. Падняўся, страсянуўся ад вады, агледзеўся, а шчупака, злоўленага ім, няма...

— Дзе мая вялікая рыба?— пытаецца ён у дзеда.

— У рэчцы, галубок. Лёску перакусіла і падася дадому.

Узяў Гаўрыла ката на рукі, за вушкам пагладзіў.

А Мурыла гаворыць:

— Нясі мяне, дзедка, дамоў на печ. Я не толькі рыбы не налавіў, але і апетыт страціў. Снедаць зусім не хочацца.

Дзед Гаўрыла ўсміхнуўся ў вусы і кажа:

— Не трэба быць зайздросным. Вялікі кавалак папярок горла становіцца...

Мінька і Цінька

Усе лісы хітрыя. Гэта сапраўды так. Ну, а малыя лісяняты? Таксама хітрыя. Вось толькі гарэзы яны і неслухі, вучыцца розуму ў старэйшых не жадаюць. Што ім парады старэйшых! Усё міма вужэй пралятае, у галаве нічога не затрымліваецца.

Такія вась і Мінька з Цінькам, брат і сястра, што жывуць у нары пад тоўстым пнём у цяністым гушчары.

Нара тая, іх кватэра, з двума ўваходамі-выходамі. Адзін галоўны, другі — запасны. На ўсякі выпадак. Калі кепска давядзецца, каб можна было непрыкметна ўцячы.

Мінька быў вельмі цікаўны, любіў пытанні розныя задаваць.

— Мама! Чаму цябе завуць рыжай?

— Таму, сыноч, што ў мяне поўсць такога колеру.

— Няпраўда, няпраўда, мамачка,— пачаў куляцца цераз галаву Мінька.— Рыжай называюць цябе таму, што ўсе рыжыя хітрыя. Вось воўк не рыжы — і ты гаворыш, што ён дурань. Значыць, мамачка, і мы з Цінькай хітрыя, хітрыя. Мы ж таксама рыжыя.

— Дурненькі ты,— усміхаецца маці.— Ко-лер поўсці тут зусім ні пры чым.

— Не, не, мама, мы хітрыя!— крычаць ужо разам Мінька і Цінька.

— Ну, добра, не будзем спрачацца. Заставай-цеся, дзеткі, дома, ужо вечарэе, а я пайду для вас што-небудзь паесці расстараюся. Толькі глядзіце. Зараз жа абое ў нару і сядзіце там ці-хенька да майго прыходу. Носу каб не высоў-валі.

— Добра, мамачка,— згадзіліся лісяняты.

Але не паспела Ліса яшчэ на сотню крокаў адбегчыся ад нары, як лісяняты выпаўзлі наверх і давай скакаць адно цераз другое, куляцца.

Раптам бачаць: проста на іх ідзе вялізны воўк. І хвост як палена ў яго.

Лісяняты спалохаліся і ў нару схаваліся. Ся-дзелі, сядзелі. Сумна стала. Мінька і кажа:

— Ведаеш, Цінька, калі мы хітрыя, давай што-небудзь і прыдумаем хітрае.

— Давай,— адказвае Цінька.

— Дык вось! Воўк жа ліс не есць. Да таго ж ён дурны. Ану, выглянем яшчэ разок.

Выглянулі лісяняты, мордачкі высунулі, а за-тым і выкаціліся на траўку.

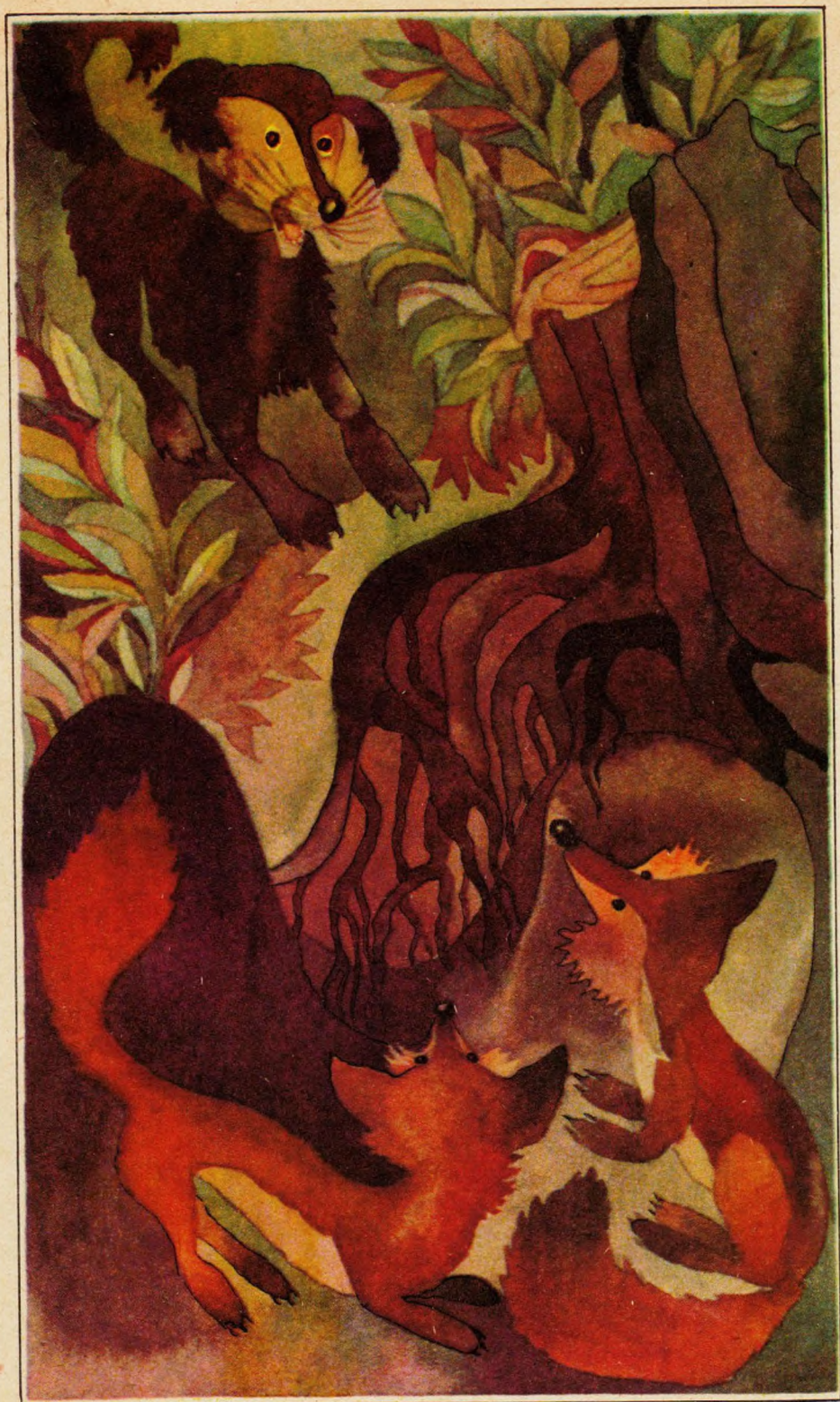
— Як хораша! І нікога! Будзем зноў гуляць,— прапанаваў Мінька.

Але што гэта? З-за кустоў зноў паказаўся нейкі звер. Пэўна ж, не воўк: куды меншы ростам і хвост абаранкам. Сабака. Вядома, сабака! Трэба хавацца. Лісяняты — зноў у нару. Забраліся глы-бей і не дыхаюць нават.

— Мусіць, паляўнічы,— падаў нарэшце голас Мінька.

— Адразу ўжо і паляўнічы,— засумнявалася Цінька.

А сабака прыкмеціў лісянят. Падбег да нары, сеў на хвост і сядзіць.

Цінька не вытрымала, заенчыла:

— Як да нас мамачка цяпер пройдзе? Сабака ўваход пільнуе. Калі ён і не паляўнічы, то ўсё роўна не пусціць.

— Не плач,— прыкрыкнуў на яе Мінька.— Трэба сабаку паганяць як след. Калі ён стоміцца, усякая ахвота прападзе ў яго сядзеццэ ля нашай нары. А зараз слухай мяне ўважліва.

— Слухаю цябе, браток,— усё яшчэ плачучы, прамовіла Цінька.

— Дык вось,— шматзначна прагаварыў Мінька.— У нары два выходы: парадны і чорны, ну, запасны, значыць. Ты, Цінька, паўзі да запаснога, а я — да параднага, і будзем па чарзе цяўкаць. Я — цяў! Сабака да мяне. Ты — цяў! Сабака — да цябе. Пень наш тоўсты, уваход ад увахода далёка. Сабака будзе бегаць сюды-туды, а мы — сядзеццэ на сваіх месцах. Зразумела?

— Зразумела, Мінька. Я ўсё зраблю, як ты сказаў.

Распаўзліся лісяняты. Мінька, як і дамовіліся, высунуў крышку мордачку з галоўнага выхада — і — цяў-цяў-цяў! Сабака да яго. Мінька сціх. Але тут пачулася: цяў-цяў-цяў — недзе далёка за пнём. Сабака туды. Нікога няма. Раптам зноў: цяў-цяў-цяў! Але ўжо на ранейшым месцы. Сабака — назад.

— Цяў-цяў-цяў! — сабака за пень.

— Цяў-цяў-цяў! — сабака назад.

Бегаў-бегаў сабака і так стаміўся, што хоць кладзіся і памірай. А Мінька і Цінька толькі па-сміхаюцца. Правучылі яны сабаку.

Тут і мама-ліса прыбегла. Выглянула з-за куста, аж бачыць: сядзіць каля пня дварняк, ад стомы ледзь з ног не валіцца і брэша, ды так жаласна, нібыта плача: гаў-у, гаў-у, аў-а-а-аў. А яе лісяняты, Мінька і Цінька, з розных бакоў нары на змену цяўкаюць, дражняцца.

Лісіца не магла ўтрымацца ад смеху. Вось што прыдумалі яе свавольнікі. Але голасу яна не падала: калі сабака ў лесе, хай сабе дварняк, дык і чалавек недзе побач. Так і ёсць. Аднекуль збоку выбег басаногі хлопчык з кошыкам у руцэ.

«Ну, гэты пакуль не страшны нам,— падумала лісіца.— Ён у грыбы прыйшоў, а не на паляванне»...

— Будзік, Будзік!— паклікаў хлопчык сабаку.— Ідзі сюды.

Але Будзік не кранаўся з месца і не пераставаў брахаць.

«Тут нешта не так»,— падумаў хлопчык і заспяшаўся да сабакі. А Будзік — да нары.

— Лісіная!— усклікнуў хлопчык.— Лісіная нара! Трэба тату паклікаць!

— Будзік! Будзік!— ужо закрычаў хлопчык.— Ка мне!

Сабака не рухаўся.

— Ах, так!— усклікнуў Мінька, выглядваючы з норкі.— Я цябе зараз правучу. Ты ў мяне зноў пабегаеш вакол пня.

Ён высунуў не толькі мордачку, а ўсю галаву і:

— Цяў! Цяў! Цяў!

Тут яго нехта моцна схапіў за каршэнь і выцягнуў з-пад пня.

— Ай, малайчына! Ай, малайчына, Будзік!— закрычаў ад радасці хлопчык.— Лісяня злавіў! Нясі сюды!

Хлопчык схапіў малыша, сунуў яго ў кошык, накрыў шапкай і пабег разам з Будзікам да дарогі з лесу.

Маці-ліса, як ёй ні шкада было свайго сыночка, нават не варухнулася. Міньку дапамагчы зараз нельга. Трэба ратаваць Ціньку, пакуль не прыйшоў паляўнічы.

Счакаўшы нейкі час, лісіца бясшумна прабралася між кустоў да запаснога выхада з нары.

— Мамачка!— узрадавалася Цінька.— Мы тут з Мінькам...

— Сціхні!— прыкрыкнула на яе маці.— Мінькі ўжо няма... Яго панёс сабака. І нам з табой тут заставацца нельга.

— Мамачка, мамачка!..

— Маўчы, неразумнае дзіця! Я вам загадала не высоўвацца з нары. А цяпер ты страціла брата, можа, назаўсёды, і дом свой нам трэба пакінуць.

Лісіца схапіла Ціньку ў зубы і папаўзла. Ля самага выхада спынілася, прыслухалася. Ціха. Толькі шум ветру чуваць у вершалінах дрэў. Рыжуха выслізнула з нары і рушыла з Цінькай у зубах у дарогу. Бегла яна асцярожна і доўга. А калі дабралася да сваёй другой нары і запаўзла ў яе, адразу ж падумала: «А дзе Мінька? Як уратаваць яго?..»

Лісіца ведала, што вёска знаходзіцца кіламетры за тры ад лесу. Напэўна, і хлопчык з сабакам адтуль. Але прабрацца ў вёску можна толькі ўначы, калі заснуць людзі і сабакі. Рыжуха стамілася за дзень, паляванне не ўдалося. Яна нічога не здабыла на вячэру і разлічвала ноччу прабрацца ў вёску ў куратнік. Цяпер туды трэба было бегчы зусім па іншай справе. А пакуль што яна паклала галаву між пярэдніх лап і вырашыла крыху падрамаць. Цінька даўно спала.

Доўга ці мала адпачывала лісіца, але як толькі сцямнела, яна выскачыла наверх. Як заўсёды, стаіўшыся на нейкі час ля нары, прыслухалася да начных гукаў. Парадак. Можна выпраўляцца ў дарогу. І галоўнае — паспяшацца! Ночы цяпер кароткія.

Лісіцы былі добра знаёмы кожная звярыная сцежка, кожны кусток, кожны пянёк у лесе.

Вось лес застаўся ззаду. Там, на пагорку, вёска. Можа, яе сыноч Мінька яшчэ жывы... Хутчэй, хутчэй!

У вёсцы, лісіца гэта добра ведала, жылі толькі два паляўнічыя, і ў аднаго з іх быў вялікі ганчак. Значыцца, яе Міньку ўзяў сын другога паляўнічага, той, у якога дом стаіць на краі вёскі.

Ноч была цёмная, неба зацягнула хмарамі, збіралася на дождж.

Раптам пачуўся брэх сабак. Толькі гэтага і не хапала. Ну ды няхай. Яна не адступіцца.

Падбегшы праз агароды да дзвярэй у сенцы, лісіца спынілася і прыслухалася. Так і ёсць. Там, у сенцах, жаласна павіскае яе Мінька. Вось каб дзверы не былі зачынены...

Лісіца падпаўзла на жываце, кранула лапкай дзверы і тут жа адскочыла назад. Вядома ж, дзверы зачынены, інакш Мінька даўно б уцёк. Давядзецца чакаць, чакаць усю ноч. Можа, хто выйдзе на двор... Тады яна імгненна схопіць свайго сыночка і кінецца да лесу.

Брэх сабак сціх. Марудна цягнуўся час. На досвітку пачало імжэць. Лісіца вырашыла вяртацца, каб заўтра зноў паспрабаваць шчасця. Але жаласны віск Мінькі ўтрымліваў яе на месцы.

Развіднела. Вось зарыпеў журавель калодзежа. Нехта прыйшоў па ваду. Зноў цішыня.

Трэба адыходзіць. Лісіца паднялася на ногі і... пачула лёгкі рып дзвярэй у сенцах. Паляўнічы выйшаў на двор і падаўся да хлява...

Не памятаючы сябе, лісіца ўскочыла праз адчыненыя дзверы... Вось ён, яе Мінька. Яна схавала малага ў зубы і рванулася ўперад. Але Мінька раптам выслізнуў, чмякнуўся аб падлогу і заскуголіў жаласна і працяжна.

«Ён прывязаны вяроўкай за шыю... Трэба яе перагрызці».

Лісіцы гэта ўдалося хутка. Калі яна са сваім малым у зубах кінулася зноў да дзвярэй, перад ёю стаяў чалавек у высокіх ботах, загарадзіўшы дарогу. Позірк іх сустрэліся... І чалавек састу-

піў убок. У яго таксама былі дзеці. І ў гэты момант ён зразумеў яе боль.

Лісіца маланкай выскачыла з сенцаў і памчалася агародамі да лесу.

Але яе ўжо заўважыў ганчак з суседняга двара. Ён падаў голас і рынуўся за лісіцай. Ліса бяжыць хутка і ўпэўнена, з дарагой ношкай у зубах. Але ад гончага сабакі ёй не ўцячы.

Адлегласць паміж зверам і сабакам скарачалася, а да лесу было яшчэ далёка. І тут, нечакана, з-пад самага носа ў лісіцы, выскачыў з разоры заяц. Азірнуўся. Сабака... І рвануў з усяе сілы ў другі бок. Сабака затармазіў усімі чатырма лапамі, не ведаючы, за кім бегчы: ці то за лісіцай, ці то за зайцам, які быў бліжэй. Яго затрымка выратавала абодвух уцекачоў.

Па знаёмых сцежках у лесе лісіца бегла цішэй, потым перайшла на крок і спынілася. Там, наперадзе, за елкай была яе другая нара.

Мінька жаласна вішчаў і вінавата заглядваў маці ў вочы. Ён думаў, што хутка сустрэнецца з сястрой Цінькай і маці іх накорміць чым-небудзь смачненькім. Ён думаў і пра тое, што быць хітрым зусім не проста, як яму здавалася раней. Наогул трэба яшчэ быць разумным і смелым, як яго маці.

Дождж перастаў, хмаркі расплыліся па небе, і першыя промні вясновага цёплага сонца пазалацілі вяршаліны дрэў.

Вожык і сарока

Прачнуўся вожык, а чаму, і сам не зразумеў. Паляжаў трошкі і зноў заснуў.

Не мінула і пяці хвілін, як яго зноў разбудзілі. На гэты раз ён выразна пачуў стракатанне сарокі:

— Уставай, уставай, кір-р-р-паты, р-р-радуйся вясне!

Вожыку зусім не хацелася ўставаць, яму не хацелася нават думаць — так ён разаспаўся за зіму.

— Дзень добр-ры, вожык, дзень добр-ры, лежабока! — стракатала сарока, седзячы на дрэве.

Вясновае сонца ўсё мацней і мацней прыгрывала зямлю, і вожыку стала гарача. «А і праўда, прыйшла вясна», — падумаў ён, нарэшце прачнуўшыся. Не спяшаючыся, вылез з нары і зажмурыўся ад яркага сонца.

— Пр-рачнуўся, пр-рачнуўся! — не сунімалася сарока, пераскокваючы з галінкі на галінку.

— Дзень добры, дзень добры, сарока-балбатуха, — паважна прывітаў яе вожык.

— Гэта я — балбатуха? А ведаеш, колькі навін навокал? Мор-р-ра! А ты ўсю зіму пр-распаў.

— Ну, тады раскажы, што новага ў лесе,— паблажліва папрасіў вожык.

— Так бы і р-раней, так бы і р-раней спытаў,— застракатала пакрыўджаная сарока і апусцілася на самую ніжнюю галіну.— Вось паслухай, вожык! Ляснік Іван забіў зімою лісіцу, якая летась хацела р-разар-рваць цябе.

— О-о, гэта навіна!— згадзіўся вожык.— А яшчэ што?

— Да нас у лес пр-рыйшоў лось і застаўся тут жыць.

— А яшчэ што?

— Тр-ра, тра-тра!— пракрычала сарока і сціхла. Яна думала, што б яшчэ сказаць.

Вожык паглядзеў на яе і ўсміхнуўся:

— Ты ж, сарока-белабока, хвалілася, што навін — мора, а паведаміла толькі дзве.

— Тра-тра-тра, кар-р-р, няўдзячны, я не ўсё яшчэ р-расказала. Пр-роста не хачу. Пр-ра астатняе — др-ругім р-разам,— пракрычала сарока і, заплюшчыўшы вочы, важна падняла дзюбу ўгору.

— За тое, што разбудзіла мяне, дзякую. А вось навіны твае — адна няпраўда.

— Як няпр-раўда, як няпр-раўда!— раззлавалася сарока.

— Павярні галаву назад і паглядзі: побач лісіца, зараз за хвост цябе схопіць!..

— Дзе, дзе?— сарока ўзляцела на вяршаліну дрэва і ўбачыла ўнізе лісіцу.

«Гэта не тая, не тая!»— хацела закрычаць яна.

Ды ў гэты час вожык згарнуўся ў калючы клубок. Ён добра ведаў, што з лісіцаю жарты кепскія. Ведаў ён таксама, што сарокі ўсю зіму праводзяць у вёсцы і лясных навін не знаюць. Але вожыку было прыемна сустрэць вясною першую госцю. І нічога, што яна балбатуха,— такое вясною ў лесе не толькі з ёю бывае.

* Павук Хоп

Увесь дзень стаяла добрае надвор'е, а ўвечары раптам падзьмуў калючы вецер. Павук Хоп сядзеў на сухім бярозавым сучку, моцна ўчапіўшыся лапкамі.

Хоп быў знакаміты павук — ён мог рабіць адмысловыя сеткі. А гэта самае галоўнае ў павучыным жыцці: без сеткі мухі не зловіш. Праўда, з учарашняга дня яму не шанцуе. Ні адна мушка ў сетку не трапіла, і ён быў галодны.

«Нічога, раніцай павінна пашанцаваць, вунь які вецер дзьме, хоць адна муха ды заляціць», — думаў Хоп.

Ён выбраў на ўзлеску невысокую прысадзістую бярозку з доўгімі рэдкімі сучкамі ўнізе і з густой зялёнай кронай уверсе. Лепшага месца і не трэба. Пляці сабе павуціну-сетку на ніжніх суках: тут і прастор, і для мух непрыкметна. Раніцай узыдзе сонца, і цень будзе падаць зверху проста на сетку.

Вецер мацнеў, і Хоп сядзеў ціха, не пачынаў працы, пакуль зусім не сцямнела. «Каб хаця ноччу не было дажджу, — непакоіўся ён. — А то буйныя кроплі парвуць сетку-пастку, і зноў застануся галодны, як і ўчора».

Дарэмна хваляваўся Хоп: вецер разагнаў хма-ры. Сцямнела, на небе высыпалі зоркі.

— Пара за працу!— усклікнуў Хоп і пачаў віць павуціну. Ён стараўся з усяе сілы. Павуціна даўжэ-ла і даўжэла і, разгойданая ветрам, зачাপілася за другі сук бярозы.

Хоп тузануў павуціну некалькі разоў, праверыў, ці надзейна яна замацавалася.

Трошкі адпачыўшы, Хоп пачаў запускаць новыя ніткі-павуцінкі на іншыя сукі. Потым хутка-хутка бегаў па іх па крузе і плёў тонкую, але моцную павуціну.

Да раніцы шырокая, густая, зусім празрыстая сетка-невідзімка была гатова. Хопу заставалася толькі працягнуць ад сеткі нітку-сігнал да якога-небудзь бярозавага сучка, схавацца за ім і чакаць. Ён вельмі стаміўся, але ўсё ж сабраў апошнія сілы і скончыў працу. Толькі тады схаваўся пад зялёны бярозавы лісток і задрамаў.

Узышло сонейка, і яго першыя касыя промні адразу трапілі Хопу ва ўсе яго восем вачэй, якія размешчаны на галаве па дзве пары ў рад. Павук адразу ж прачнуўся. Зірнуў на сетку. Яна была цэлая.

Даўно высахла раса на траве, але ні мухі, ні мушкі, ні камары, ні камарыкі не спяшаліся узля-таць з лісткаў і травінак, дзе яны начавалі.

Хоп зноў задрамаў, і прыснілася яму, што ў сетку трапіла вялікая тлустая муха. Нітка-сігнал нацягнулася і задрыжала, быццам леска ў рыба-ка, калі за кручок зачэпіцца вялікі акуль.

Хоп адразу ж прачнуўся.

«Сон спраўдзіўся — здабыча ёсць!»— зарада-ваўся ён і кінуўся да сеткі-пасткі.

І сапраўды, у самым цэнтры карункавых узо-раў павуціны заблыталася вялізная жоўтая муха. Ад яе рухаў дрыжала ўся сетка. Здавалася, яна не вытрымае і вось-вось парвецца.

— Чаго спужаўся, дурань?— раптам загуло страшыдла.— Ану, памажы выблытацца. Бачыш, нейкі недарэка нацягнуў сетку, а я ляцеў на прагулку і не заўважыў.

Здзіўлены Хоп маўчаў.

— А можа, гэта твая сетка?— не пераставала гусці страшыдла.— Так і ёсць — твая! Ты ж павук-крыжавік! Усіх на той свет адпраўляеш!

— А вы хто будзеце? Вялікая муха?— спытаў Хоп.

Страшыдла забліскала груглымі зялёнымі вачамі і загуло яшчэ мацней:

— Я табе пакажу — муха! Ды ты ведаеш, хто я? Я Мушыны Кароль! Яго Вялікасць Кароль! Разумееш?! Самы сапраўдны. І калі ты не разблытаеш сваю сетку па-добраму, то я парву яе на шматкі, а цябе змахну з дрэва сваімі магутнымі крыламі, і ты грымнешся на зямлю і заб'ешся.

Хоп слухаў пагрозы, але не спяшаўся што-небудзь рабіць. Ён прыкідваў у галаве: хто ж усё-такі трапіў у яго павуціну? Хоп быў адукаваны павук, вучыўся розуму ў свайго бацькі Хвата. Ён успомніў, як бацька гаварыў, што ўсе каралі гультаі, абібокі, нічога не робяць, а толькі шмат і соладка ядуць, п'юць ды спяць.

«Можа, гэта і сапраўды Мушыны Кароль?!— падумаў Хоп.— Трэба распытаць яго».

— Ваша Вялікасць!— загаварыў Хоп.— Я другія суткі нічога не еў. Галодны працаваў усю ноч. І сетку рыхтаваў не для вас. Прабачце, што вы трапілі ў яе. Тут я не вінаваты і зараз памагу вам вызваліцца. Вось толькі хачу спытаць...

— Пытай, ды хутчэй, няма мне часу валэндацца з табой!— сярдзіта прагудзеў Мушыны Кароль.

— Вы, Ваша Вялікасць, сапраўды нічога не робіце, а толькі смачна ясце ды спіце?

— Ты не памыляешся,— ганарыста адказаў той.— Я — Кароль і, вядома, не ем, як ты, мух,

а харчуюся, калі хочаш ведаць, салодкім-салодкім.

— А дзе ж вы бераце яго, Ваша Вялікасць?

— Я сам, калі хочаш ты ведаць, не працую. Праца не для каралёў. Мёд мне прыносяць пчолы. Ох, і працуюць жа яны! З раніцы да позняга вечара лётаюць на палі і лугі, збіраюць там салодкі нектар з кветак. А я ем гатовы мёд. Колькі ўлезе!

— Вось гэта жыццё!— усклікнуў Хоп.— Каб мне хоць дзянёк так пажыць ды царскай стравы пакаштаваць. Толькі... Толькі я хацеў бы... я... я...

— Што ты там якаеш?

— Я хацеў бы сам усё праверыць. Няўжо можна жыць на свеце і нічога не рабіць?

— Ты не верыш мне? Не верыш Каралю?! А хочаш, я цябе зараз занясу ў свой край, і ты пераканаешся, неразумная істота, што я кажу праўду. Нават дам табе каралеўскай стравы пакаштаваць.

— А пчолы? Яны мяне прапускаць?

— Я загадаю — прапускаць,— загуў Мушыны Кароль.

— А вы, Ваша Вялікасць, не ашукаеце мяне?

— Каралеўскае слова даю, не сумнявайся, няшчасны. Вось толькі памажы выблытацца, і я аддзякую табе за паслугу па-каралеўску.

Хоп дабраўся да Каралю па павуцінцы і вызваліў. Палонны адразу ж распасцёр крылы і загудзеў:

— Залазь мне на спіну... Ды глядзі, каб ветрам цябе не здзьмула.

Хоп хуценька ўсеўся між крылаў вялікай мухі, моцна ўчапіўся ў яе спіну ўсімі сваімі васьмю лапамі, і яны паляцелі.

Хоп не памятаў, дзе і як яны ляцелі — было вельмі высока. Праўда, некалькі разоў ён зірнуў уніз, але нічога не разабраў — кружылася га-лава.

Нечакана Хоп убачыў вялікія белыя букеты кветак. «Што гэта такое?»— падумаў ён. Але тут Яго Вялікасць Мушыны Кароль пачаў хутка зніжацца. Хоп і не заўважыў, як яны апынуліся на зямлі каля нейкай вялікай скрыні. Ён паглядзеў угору і зразумеў: яны былі ў яблыневым садзе, а вялікімі букетамі здаваліся зверху дрэвы ў квецені.

— Што гэта за скрыня?— спытаўся павук.

— Гэта не скрыня. Гэта вулей, дом, дзе я жыву. Злазь са спіны і чакай мяне тут. Я залячу ў вулей і аддам загад, каб прыгатавалі царскі абед на дваіх.

— Я адзін баюся заставацца,— запішчаў Хоп.— Вазьміце мяне з сабой. Вы ж слова каралеўскае далі.

— Добра, вазьму, а то яшчэ згубішся ў траве,— згадзіўся Мушыны Кароль.

Хоп зноў залез на спіну вялікай мухі. Дзі-і, дзі-і!— і яны ўзняліся на ляток.

— Пасядзі тут,— загадаў Мушыны Кароль.

Хоп адчуў штосьці нядобрае, адразу ж залез у сховішча пад ляток і прытаіўся. Зверху пахла нечым вельмі смачным, а павуку так хацелася есці!

— Вось табе і маеш,— пачаў злавацца Хоп.— Мушыны Кароль, відаць, ужо абедзе там адзін, а я павінен чакаць...— Хоп нясмела высунуўся і ўбачыў, што Яго Вялікасць сядзіць, прытуліўшыся да другога краю лятка, і быццам чагосьці чакае. І сапраўды, як толькі з лятка зніклі пчолы, Мушыны Кароль шмыгнуў праз шчыліну ў вулей.

«Дарэмна я думаў кепска пра яго,— вырашыў Хоп.— Відаць, Яго Вялікасць змарыўся і захачеў трошкі адпачыць. Хутка ён і мяне пакліча на абед, і я, нарэшце, наемся. А спадабаецца, дык папрашу пакінуць мяне тут слугою».

Хоп ужо хацеў заспяваць вясёлую песеньку,

ды раптам убачыў такое, што ўсе яго восем лапак адразу задрыжалі.

Са шчыліны на ляток паволі выпаўз Мушыны Кароль разам з шасцю пчоламі — з кожнага боку па тры. Хоп ніяк не мог разабрацца: ці гэта пчолы побач з ім паўзуць як ганаровая світа, ці — нават цяжка паверыць! — валакуць яго сілай.

Пчолы дацягнулі Каралю да краю лятка і дружна скінулі на зямлю. Хоп адразу ж спусціўся за ім.

— Што здарылася, Ваша Вялікасць? — спытаў ён. — Чаму?!

— Не чамукай... Нічога не здарылася. Я так наеўся, што папрасіў сваіх падданных выцягнуць мяне на свежае паветра падыхаць...

— А як жа я? Дзе мне паесці?

— Не хвалюйся, павучок. Я аддаў распарадж-ж-жэнне. Паўзі наверх, залазь у вулей і еш колькі хочаш. Ніхто цябе не кране.

Хоп заспяшаўся, але на лятку яго сустрэлі злосныя пчолы.

— Што табе трэба тут? — загулі яны.

— Я павук-крыжавік Хоп, — адказаў ён. — Мяне ваш Кароль у вулей паслаў паабедаць...

— Ха-ха-ха, — зарагаталі пчолы. — Які ж гэта кароль? Гэта труцень, гультай. Ён непрыкметна прабраўся ў вулей. Ды мы яго выкінулі вон.

— І мёду не далі? — спытаў здзіўлены Хоп.

— Мёд дастаецца цяжка. Няхай сам працуе, а не крадзе гатовае.

Хоп у адно імгненне выкінуў тонкую павуцінку і спусціўся з вулея на зямлю.

— Што, братка, і табе не пашанцавала? Не далі мядку? — спытаў Мушыны Кароль, усё яшчэ цяжка дыхаючы.

— Прагналі вон, хацелі ўджаліць, але я паспеў уцячы, — праз слёзы вымавіў Хоп. — Ды і вы мяне падманулі. Ніякі вы не Кароль, не Ваша Вялікасць, а труцень...

— Хі-хі-хі!.. Жу-жу-жу!— засмяўся той.— Каралі ўсе трутні. Хіба ты не ведаў гэтага!..

Хопу было не да смеху. Ён думаў: каб не паслухаўся гэтай вялікай мухі і не паляцеў з ёю, а застаўся на бярозе, то ў сетку, напэўна, даўно трапіў бы хто-небудзь, і ён паабедаў бы. А цяпер што?

— Не бядуй,— загуў труцень,— што нас выкінулі. Хутка рабочыя пчолы паляцяць на луг, і тады мы спакойненька прабяромся ў вулей і наядзімся мёду.

Але Хоп больш не верыў Мушынаму Каралю, ці, як яго назвалі пчолы, трутню. Павуку вельмі хацелася есці, і ён ні то злосна, ні то здзекліва прабурчаў:

— Дзякую, Ваша Каралеўская Вялікасць, дзякую за запрашэнне на абед. Але як-небудзь іншым разам...

* Смелы ёрш

За шырокім полем, ля самага лесу, было невялікае, зарослае чаротам возера. Мірна жылі там ляшчы, галаўні, яльцы, карасі, плоткі...

Жыў у возеры і стары мудры ёрш. Усе рыбы плылі да яго, калі трэба было аб чым-небудзь параіцца.

Прывольна жылося рыбам.

Але вось аднойчы, пасля вялікай паводкі, калі ўсе рэкі і нават рачулки павыходзілі з берагоў, з'явіўся ў возеры вялікі зубасты шчупак. І пачаў ненаедны драпежнік нішчыць рыбу. Ляшчы на дно шмыгнулі і закапаліся ў глей, карасі ў каламутнай затоцы пахаваліся, плоткі ад страху сярод чароту туды-сюды гойсаюць. А галаўні і яльцы не ведаюць, куды ім дзецца: ці на дно да ляшчоў забірацца, ці да берага плысці.

Ёрш глыбей у сваю нару зашыўся.

Ніякага жыцця не стала рыбам: дрыжаць, хаваюцца, а шчупак разбойнічае ў возеры — каго з'есць, каму спіну перакусіць ці хвост адгрызе.

Сабраліся неяк рыбы і вырашылі ісці прасіць парады ў ярша. Усёй чарадой не паплылі, каб не нарвацца на шчупака, а паслалі аднаго ляшча,

бо ён быў майстар плаваць па самым дне.

Ёрш высунуў галаву з норкі, выслухаў ляшча і сказаў:

— Зубастага шчупака цяжка адолець... Але можна. Для гэтага патрэбны дзве смелыя рыбіны: адна вялікая, другая — маленькая. Знойдзеш такіх рыб, дык прыходзь.

Кінуўся лешч шукаць маленькую смелую рыбку. Прыплыў ён да плотачак. Так і так, кажа, хто жадае, прашу за мною. Плотачкі ад страху замерлі ля чарацінак і ні з месца. Бачыць лешч — нічога ад іх не даб'ешся. Дай, думае, у затоку да карасёў зазірну. Прыплыў туды. Вада брудная, нічога не відаць, дыхаць цяжка. Падаў ён голас раз, падаў другі раз — ніхто не адгукаецца.

Паплыў лешч назад. Сустракае па дарозе маленькага галавеньчыка. Пачаў яму лешч расказаць, дык той да канца не даслухаў — уцёк.

Больш лешч не шукаў смелых малых рыбак, раззлаваўся — і проста да ярша:

— Няма ў нашым возеры смелых малых рыбак...

— А вялікія ёсць?— спытаў ёрш.

Пра вялікую лешч зусім забыўся.

— А навошта шукаць вялікую?— спытаў ён, не думаючы.— Хіба я не вялікі?— А ў самога, як успомніў пра шчупака, усе плаўнікі ў бакі ад страху растапырыліся.

— Ну, тады маленькая знойдзецца,— адказаў ёрш.

— Няўжо сам?..— прамовіў лешч, пускаючы бурбалкі.

— Слухай мяне ўважліва, лешч. Нам нельга марудзіць. Сённа на світанні людзі паставілі сетку каля лазняку... Дык вось, ты зараз падплывеш да шчупака. Ён грэецца на сонейку каля белага гарлачыка. Шчупак тут жа кінецца на цябе. Дык ты не марудзь. Стралай ляці да сеткі. А каля

самай сеткі нырні на дно і закаламуць ваду глеем. А далей я шчупаком займуся. Зразумеў?

Падплылі яны да шчупака бліжэй. А на таго нават глядзець страшна. Зялёная пашча шырока разяўлена, доўгія вострыя зубы так і блішчаць на сонцы.

Замёр лешч, баіцца. Але што зробіш: дамовіліся — значыць, адступаць нельга.

Убачыў яго шчупак і рынуўся наперарэз, а лешч — шусь убок, і ўсё бліжэй і бліжэй да сеткі. Шчупак за ім. Дух у ляшча заняло. Вось-вось шчупак схапіць яго...

— Нырай на дно! — пачуў ён голас ярша.

Лешч нырнуў і глеем ваду закаламуціў. Шчупак у адзін бок, у другі — нічога не відаць, лешч як скрозь зямлю праваліўся. Сціснуў шчупак ад злосці пашчу... аж зубы затрашчалі, і ўсплыў угору. Бачыць, ёрш ля яго носа плавае, ды гэтак спакойна, важна.

— Ах ты, нахабнік! — закалаціўся ад злосці шчупак. — Вось я зараз цябе з'ем.

Тут ёрш шмыг у сетку, шчупак за ім і — папаўся. Ёрш маленькі, лёгка праскочыў праз ячэйку сеткі, а шчупак вялікі, таму і не змог.

Сабраліся рыбы, і вялікія і маленькія. Ад радасці не ведаюць, што рабіць: скачуць, куляюцца, на паветра да сонца выскокваюць, плаўнікамі пырскі з вады выскаюць. А ёрш у гэты час паплыў ціхенька да сябе. Маленькі ён, яго вялікія рыбы і не заўважылі. А калі спахапіліся, ярша, іх збавіцеля, паблізу ўжо не было.

Тады сабраліся ўсе рыбы разам, прыплылі да нары ярша і закрычалі хорам:

— Ёрш, дзякуем табе! Ты не толькі мудры, але і смелы!

Круглячок

Сярод высокага густога бору ў канцы паляны прытаілася невялікая сажалка. Была яна неглыбокая, з такой чыстай і празрыстай вадой, што нават дно прасвечвалася. Мясцінамі яно парасло густой зялёнай травой, а дзе-нідзе было пакрыта цінай.

У сажалцы бесклапотна плавалі, поўзалі, куляліся розныя казюркі, павучкі, чарвячкі.

А ў самым кутку, дзе трава гусцейшая, а ціна таўсцейшая, паблісквалі на сонейку ізумрудам круглыя камячкі жабінай ікры.

Неўзабаве з ікрынак вылупіліся маленькія смешныя апалонікі: хвост клінком, тулава кароткае, а галава — вялікая і круглая.

Жаба Квака радавалася за сваіх дзетак і, задаволеная, пакрыквала на іх:

— Ква-ква! Ква-ква! Далёка не заплывайце, трымайцеся бліжэй да мяне, а то бяда можа здарыцца.

А ім што? Дурэюць сабе, і ўсё. То ў адзін бок сажалкі паплывуць, то ў другі. Асабліва непаслухмяны быў мамін пястунчык Круглячок. Ён увесь час наравіў адплысці як далей або даць нырца на самае дно сажалкі, пад ціну.

Квака не раз ушчувала сыночка, вучыла:

— Ты зусім маленькі, а сажалка вялікая... Схопіць цябе якая-небудзь рыбіна, і памінай як звалі.

Але Круглячок не слухаўся мамы і ўсё больш дурэў.

Аднойчы ён плыў, плыў, плыў... і апынуўся на другім беразе сажалкі. Агледзеўся, навокал усё зусім незнаёмае. Спалохаўся, вырашыў хутчэй вярнуцца дамоў. Крутнуў сваім хвостом-клінком, як вяслом, і — назад, дадому.

Плыве, а сам навокал пазірае. Усё чужое. Ніколі раней такога не бачыў. Спытаць бы дарогу, ды няма ў каго: сажалка быццам вымерла.

Раптам бачыць: тырчыць з вады чарацінка, а на яе верхавінцы важна так гойдаецца нейкая дзіўная істота. Цела доўгае, танклявае, крылы шырокія, таксама доўгія, але тоненькія: неба скрозь іх відаць. А галава, дык адны вочы — вялікія, зялёныя...

«Ну і цётхну сустрэў, нават пытацца боязна, — падумаў Круглячок. — Але нічога не зробіш, паблізу больш нікога няма».

— Цётачка, — піскнуў ён, — прабачце, калі ласка, я не ведаю, як вас зваць-велічаць... Памажыце мне, калі можаце. Я заблудзіўся.

— Хіба ты мяне не ведаеш? Я ж Страказа, найпершая прыгажуня тутэйшых мясцін. Сажалку гэтую магу пяць разоў удоўж і ўпоперак пераляцець, а ты — заблудзіўся!..

— Цётачка-прыгажуня, не крыўдуйце на мяне, маленькага, я сапраўды заблудзіўся...

— Я, вядома, магу паказаць твае жабіны месцы. Ды стамілася. Цяпер адпачываю на сонейку і прашу не турбаваць мяне...

Круглячок заплакаў ад гора. Слёзы так і пакаціліся з яго вачэй, але іх не відаць было. Ён жа плакаў у вадзе. А Страказа павярнулася да яго хвостом і яшчэ мацней заківалася на чарацінцы.

— Цётачка Страказа, — прамовіў Круглячок праз слёзы, — калі вы вельмі стаміліся, дык сядайце мне на спіну і паказвайце дарогу. Я вас пракачу па вадзе...

«А што, калі і сапраўды пракаціцца на апалоніку? — падумала Страказа. — Вось будуць зайздросціць сяброўкі, калі даведаюцца пра мае прыгоды!»

— Добра, я згодна, — адказала яна і тут жа ўселася Круглячку на спіну.

Цяжкая ноша, ды нічога не зробіш. Плыве Круглячок, куды паказвае Страказа. А тая ўсё падганяе: хутчэй ды хутчэй!..

Зусім выбіўся з сілы Круглячок, пакуль, нарэшце, даплыў да знаёмых мясцін. А Страказа ўсё не злазіць са спіны. Вельмі ёй спадабалася такая язда. Добра, што Круглячкова мама дапамагла. Як толькі яна радасна ўсклікнула: «Ква-ква!» — Страказа тут жа пырхнула і ўжо на ляту сказала:

— Да наступнай сустрэчы, малы!

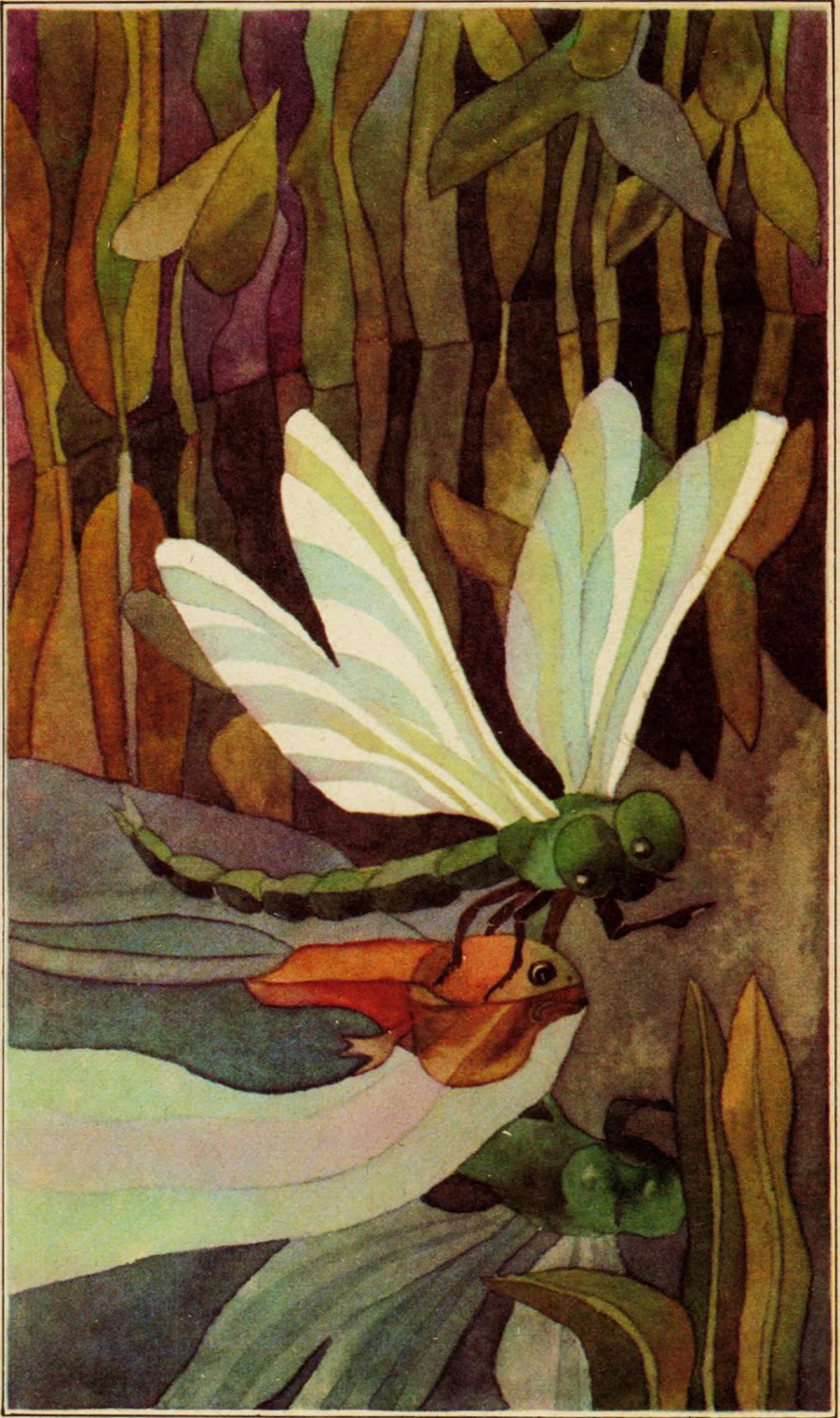
Квака доўга дакарала сына за непаслушэнства і строга загадала, каб болей такое не паўтаралася.

Некалькі дзён Круглячок плаваў з усімі сястрычкамі і брацікамі, аддаляцца ад іх не адважваўся.

Але здарылася вялікае гора. Адноўчы, калі Круглячок, уволю паплаваўшы, задрамаў на сонейку, прыляцела вялікая белая птушка з доўгімі чырвонымі нагамі. Усе жабы хуценька пахаваліся, а мама не паспела — птушка схапіла яе вострай дзюбай і панесла. Больш Круглячок сваю маму не бачыў.

Сёстры і браты разбрыліся хто куды.

Паплыў і Круглячок шукаць сваё шчасце. А тут — ні адсюль ні адтуль — зноў Страказа прыляцела. Апалонік не паспеў і апамятацца, як яна ўселася яму на спіну:

— Прывітанне, малы! Як маешся?

А Круглячку і адказаць цяжка: дых заняло, так моцна і балюча ўчапілася яна ўсімі сваімі лапамі ў яго спіну.

— Чаго маўчыш?— зноў пытаецца Страказа.— Я ж бачыла, як тваю маму птушка-бусел панесла. Цяпер няма каму за цябе заступацца, будзеш катаць мяне кожны дзень.

Круглячок хацеў быў даць нырца і скінуць з сябе нахабніцу. Ды дзе там! Страказа расправіла крылы і не пускае яго пад ваду. І павёз Круглячок Страказу паціху. Што ж яму застава-лася рабіць? А Страказа гудзе, рагоча:

— Плыві туды, плыві сюды, хутчэй, цішэй!..

Зусім не стала жыцця апалоніку. Ніяк не можа ён адкараскацца ад Страказы. Што ён толькі ёй не гаварыў, як не прасіўся, яна і слухаць не хоча: катай на спіне кожны дзень — і ўсё!

Змарнеў Круглячок, заездзіла яго Страказа. І надумаўся ён тады залезці глыбей у ціну на дне сажалкі і жыць там на самоце.

Так і зрабіў. Жыве адзін-адзінюткі, нікуды не вылазіць, харчуецца як давядзецца: то казюрку праглыне, то траўкай падсілкуецца.

Абрыдла яму нарэшце такое самотнае жыццё. Усплыў, агледзеўся. Прыгажосць якая! Вада зверху цёплая, ежы навокал — якой хочаш! Чарацінкі пагойдваюцца ад лёгкага ветрыку. Дарослыя жабы побач крумкаюць. Ускочыў ён на шырокі ліст, што плаваў на вадзе. Хацеў сказаць нешта і голасу свайго не пазнаў.

— Ква! Ква!— вырвалася ў яго з горла замест ранейшага ледзь чутнага піску. Зірнуў ён у ваду і нават спалохаўся: не апалонік пазіраў адтуль на яго, а сапраўдная маладая жабка. З вялікімі пукатымі вачамі ў залатых абадках, з чатырма лапамі і без хваста. Ах, як ён падобны быў зараз на сваю маму Кваку!

Квак ямчэй усеўся на доўгія заднія лапы, аб-
пёрся на кароткія пярэднія, паглядзеў навокал і
ўбачыў на суседніх лістках мноства сваіх родзі-
чаў.

У гэты момант непадалёк затрымцела крыла-
мі тая самая Страказа. Яна, напэўна, шукала свай-
го апалоніка.

Круглячок залез пад ліст, стаіўся. Страказа
падляцела бліжэй і тут жа назад падалася, пры-
кмеціўшы яго.

— Што, не пазнаеш мяне, цётка Страказа?
Можа, хочаш пакатацца?

— Не, не!.. Ты ж стаў дарослай жаб...— Ды так
і не скончыла словы, бо Круглячок пругка ўзля-
цеў з-пад ліста і стрэліў сваім доўгім язычком.
Страказа ледзь паспела крыламі ўзмахнуць, убок
адскочыць.

— Малайчына, Круглячок!— закрычалі жа-
бы.— Ты стаў дарослы і дужы.

Круглячок прыўзняўся на заднія лапы і хацеў,
як заўсёды, піскнуць, але атрымалася ў яго гуч-
нае «ква-ква».

— Ква-ква, ква-ква,— пачулася вакол, што
азначала: «Так! Так!»

Мурашык-Кусачык

На лес пасыпаў цёплы густы чэрвеньскі дождж. Каб мурашнік не прамок наскрозь, дружная мурашыная сям'я загадзя прыняла неабходныя меры. Усе выходы і ўваходы закрыты. Іх сцерагуць мурашы-салдаты: нікога не выпускаюць і не ўпускаюць.

У сярэдзіне мурашынай хаты рух не спыніўся. Мурашы-рабочыя ўмацоўваюць хады, норы, калідоры, сцены, рыхтуюць новыя памяшканні з будаўнічых матэрыялаў, назапашаных раней. Перацягваюць у спецыяльныя кладоўкі запасы ежы: грыбную труху, кавалачкі сакавітых раслін, засохлых насякомых, дояць сваіх кароў-тлей і кормяць кукалак, прыбіраюць смецце і яшчэ шмат якой работы робяць. Мурашы — народ працавіты!

Самыя смелыя і дужыя салдаты, з моцнымі сківіцамі, сцерагуць сваю матку-царыцу, якая важна сядзіць у прасторным пакоі і выводзіць новае патомства.

Жыў у гэтым доме і Мурашык-Кусачык.

Ён быў яшчэ дзіця, але кусаўся ўжо моцна. Мама Мурашыка вельмі ганарылася сваім сынам. Той хутка дужэў і рос, а вучыцца розуму ў ста-

рэйшых мурашоў не хацеў. Нават роднай маці не вельмі слухаўся.

Вось і зараз маці-мурашка загадала яму сядзець і не вылазіць з дому, пакуль не сціхне дождж. А ён, сказаўшы «добра, мамачка», пабег па калідоры да выхада.

Падбег Кусачык да галоўнага выхада, а варта яго не пускае. Павярнуўся, па другім калідоры пабег — і там салдаты... Ён тады па цеснай нары папоўз. А тут — выхад свабодны. Толькі зверху лістком прыкрыты, каб дождж не заліваў. І нікога паблізу няма. Кусачык тут жа адсунуў лісток і вылез.

Бяжыць Кусачык хутка-хутка, а дождж яшчэ хутчэй сячэ з усіх бакоў. Не вытрываў Мурашык, схваўся пад кавалак сасновай кары, учапіўся ў яе сваімі лапкамі, калоціцца ад холаду.

А тут ручай заскакаў паміж дрэў і проста на Кусачыка бяжыць. Перакуліў ручай кару, пад якой сядзеў Мурашык, і панёс невядома куды.

Плыве Кусачык, калоціцца ўвесь і за свой плит што ёсць сілы трымаецца. Вось і лес парадзеў, палянка паказалася. На палянцы азярцо невялікае, хвалі па ім бегаюць, а паміж імі кроплі дажджу паветраныя бурбалкі выбіваюць. Ручай скок у возера, і Мурашык з ім — туды ж. Добра, што плит не перакуліўся!

Аглядзеўся Кусачык, бачыць — нясе яго да берага ў лазовыя кусты. «Хутчэй бы дабрацца да іх — там адпачну», — падумаў ён.

Так і здарылася. Ветрык падагнаў кавалак кары да берага, Мурашык перабраўся на галінку і пад лазовым лістком ад дажджу схваўся.

Але хто гэта побач з ім? Муха — не муха, шмат танчэйшы за яе. Ногі доўгія, нос доўгі. Нешта ён раней не бачыў такога насякомага.

— Ты хто такі? — спытаў Мурашык і тут жа ветліва дадаў: — Прывітанне, дружа!

У вялікай мурашынай сям'і — усе паміж сабой верныя сябры. Вось ён і паспадзяваўся, што і тут сябра сустрэў.

— Так, я сябар табе, цінь-цінь-цінь,— празвінела насякомае,— а завуць мяне Камар Камаровіч.

— Вельмі прыемна! А я — Мурашык-Кусачык.

— Ды бачу, што ты мурашык. Але як жа ты сюды трапіў, бяскрылая казюрка?

— Я табе дам, бяскрылая! Ды ведаеш ты, якія ў мяне моцныя сківіцы?!

Камар адсунуўся крыху. Тады Мурашык зноў палагаднеў.

— Не бойся,— супакоіў ён камара.— Ты ж таксама ад дажджу хаваешся. Не буду цябе чапаць. Ты мне лепей скажы, ці далёка адсюль да мурашніка?

— Каму далёка, каму не,— адказаў Камар.— Для мяне зусім побач, а табе паўзці і паўзці. Да ночы, можа, і дабярэшся.

Пакуль гутарыў Кусачык з Камаром Камаровічам, і дождж перастаў. Сонца свеціць ярка. Хораша наўкол. Чыста, свежа. Заварушыў Мурашык лапкамі, на зямлю сабраўся. А перад ім Камар крылы распраўляе, сушыць іх на сонцы.

— Добра, усё-ткі таму, у каго ёсць крылы,— пазайздросціў Мурашык. Яму ж, бедалагу, тупаць і тупаць ножкамі. А яшчэ есці хочацца. Ой, як хочацца! А дзе ўзяць? Успомніў ён сваю маму-мурашку. Шкада, што не слухаўся яе. Хто яму цяпер дапаможа? Хіба Камар?

— Паважаны Камар Камаровіч,— звярнуўся да яго Кусачык.— Скажыце, калі ласка, што вы ясце? Я з сабой ніякіх прыпасаў не захапіў, а дарога, як вы ведаеце, у мяне далёкая.

— Што я ем?— захікаў Камар.— Не ведаю, ці да смаку будзе такая ежа Мурашу. Кроў п'ю!

— Чыю?— здзівіўся Кусачык.

— Чыю давядзецца. Нават. чалавечую. Смачна... Хочаш пакаштаваць?

Задумаўся Кусачык. Такі наедак яму і сапраўды не падабаўся. Але што рабіць? Дома для яго заўсёды ўсяго хапала. А як самому ежу здабыць — не ведае.

— Я згодзен, Камар Камаровіч, — адказаў нарэшце Мурашык. — Але як гэта зрабіць?

— Вось пасядзім яшчэ крыху, — кажа Камар. — І людзі самі прыйдуць сюды ў ягады. Ты будзь наготове, я дам знак.

Пасядзелі яны яшчэ колькі часу пад лісточкам. Аж чуюць дзіцячыя галасы.

— Глядзі, — зазвінеў Камар. — Людзі прыйшлі на палянку. Я палячу вунь да той пульхненькай дзяўчынкі, сяду проста на плячо і цябе чакаць буду...

— Не мог бы ты, паважаны Камар Камаровіч, мяне паміж сваіх крылаў пасадзіць? Мы разам і паляцелі б, а то калі я дапаўзу...

— Я не ўзніму такі цяжар, — не згадзіўся Камар Камаровіч.

Кусачык хацеў быў запырэчыць: мурашы, маўляў, і не такі цяжар носяць. Але не паспеў, сябар яго ўзняўся ўжо ў паветра.

Як там ні было, але дабраўся Мурашык да той дзяўчынкі. Узбег на сандалік. Да плечука дабраўся. Бачыць — Камар аж трымціць ад нецярпліvasці.

— Нарэшце! — забубнеў ён. — А цяпер усё проста, глядзі!

Ён нацэліўся сваім вострым носам-хабатком і... Тут дзяўчынка войкнула і — бац! — рукой сабе па плечуку. Ад Камара Камаровіча толькі мокрае месца засталася. Не ўтрымаўся на плячы і Кусачык, уніз паляцеў.

Ці доўга ляжаў Мурашык у траве, ніхто не ведае. Калі ачуняў ён, сонца садзілася за возера.

Паварушыў Кусачык вусамі, лапамі — жывы! Але сіл няма рухацца. А дамоў жа трэба!..

Поўз Кусачык гадзіну, поўз другую, поўз трэцюю. Позняй ноччу дабраўся нарэшце да свайго дому.

Але вось бяда: вартавыя яго не пускаюць.

— Нашы ўсе, — кажуць, — дома!..

Толькі адзін з іх спахапіўся:

— А Кусачык? Ён жа, казалі, знік недзе...

— Ку-ку-сачык — гэта я, — ледзь вымавіў Мурашык і страціў прытомнасць.

— Кусачык! Кусачык знайшоўся! — закрычалі салдаты-мурашы.

І мурашнік адразу ажыў. Кусачыка зацягнулі ў прасторны пакой.

Прыбегла мама-мурашка. Яна ні аб чым не пытала сыночка, а толькі плакала.

Адляжаўся Кусачык, наеўся ўволю і кажа маме-мурашцы:

— Толькі не лайся на мяне, мамачка, я ж жывы застаўся, а сябар мой, Камар Камаровіч, загінуў.

І ён пачаў расказваць пра тое, што было, нічога не ўтойваючы.

— Дурненькі ты мой, — выслухаўшы Кусачыка, сказала мама. — Які ён сябар табе? Крывасмок! Вось хто ён... І не шкадуй ты яго... А табе тое, што здарылася, — навука на далейшае. Старэйшых слухацца трэба...

І Мурашык-Кусачык не мог не пагадзіцца з мамай. А як жа! Жыццё розуму вучыць.

Пчаліныя ваўкі

У дупле старога дуба, што стаяў на ўскраіне лесу, жыла дружная пчаліная сям'я. Кожную раніцу пчолы пакідалі сваё гняздо і ляцелі на ўзлесак, дзе раслі прыгожыя духмяныя кветкі. Сабраўшы з кветак нектар, яны шчасліва вярталіся і зноў ляцелі па наступную ношку. І так за дзень па некалькі разоў. На зіму трэба было нарыхтаваць шмат мёду. Калі працоўны дзень канчаўся, пчолы збіраліся на кары дуба і наладжвалі вясельныя танцы.

У гэту сонечную раніцу пчолы вылецелі, як звычайна, на ўзлесак. Але пад вечар высветлілася, што не ўсе вярнуліся дадому.

Захвалявалася, загула пчаліная сям'я. Куды падзеліся адсутныя? Мабыць, загінулі?

Пчолы не спалі ўсю ноч. Калі ж узышло сонца і надышоў час ношкі, яны засталіся ў гняздзе, не паляцелі на ўзлесак. Бо хто ведае, што іх чакае.

Сонечныя промні ўсё больш і больш прагравалі лес, траву, кветкі. Лёгкі ветрык разганяў па ўзлеску знаёмы салаткаваты водар. Асабліва смачна пахла медуница — любімая кветка пчол.

Трэба нешта рабіць. Не сядзець жа склаўшы крылы цэлы дзень!

Пчолка Звяніта, якая славілася працавітасцю і знаходлівасцю прапанавала звярнуцца да трутняў, каб тыя вылецелі ў разведку. Трутні згадзіліся. З раніцы яны яшчэ не паспелі разленавацца.

Вярнуліся трутні са страшнымі весткамі. Над узлескам кружаць вялікія доўгія восы. Ва ўсіх жоўтыя жываткі з чорнымі кліннямі. Яны вельмі нагадвалі тых вос, якіх называюць пчалінымі ваўкамі. А для пчол няма ворага больш лютага за іх. Нават мядзведзь не такі страшны.

Яшчэ больш занепакоіліся пчолы. Калі гэта сапраўды ваўкі, то нічога добрага не чакай.

Тут зноў выпаўзла наперад Звяніта.

— Паслухайце мяне, сёстры! Пчаліныя ваўкі перахопліваюць пчол на ляту і ў момант забіваюць іх. Многія з нас учора не вярнуліся. Хто іх загубіў? Мы не ведаем. Трутні маглі памыліцца. Трэба яшчэ раз праверыць.

Усе згадзіліся. Хто зоймецца паўторнай праверкай? Вядома, зноў трутні. Іх пчаліныя ваўкі не чапаюць. Але трутняў так размарыла ад цяпла, што ім не хацелася не толькі кудысьці ляцець, але нават кратаць лапкамі. І яны адмовіліся.

— Прыйдзецца нам самім узяцца за справу, — сказала Звяніта. — І як не зразумеюць гультайтрутні, што загінем мы — загінуць і яны!..

Пчолы-разведчыкі паляцелі да такога знаёмага і такога небяспечнага зараз узлеску. Тут яны апусціліся на бутоны кветак, зліваючыся з пялёсткамі.

А над імі ўжо віселі ў паветры, быццам верталёты, вялікія восы, з чорнымі кліннямі на жоўтых жыватках.

Падобна, што пчаліныя ваўкі! Патрэбны цярпенне і смеласць, каб канчаткова пераканацца ў гэтым.

Пчаліны атрад сядзіць у бутонах, чакае. Чаго чакае — разведчыкі ведаюць. Вось адна аса рэзка

спікіравала ўніз і адразу ж збіла дамашнюю пчалу, якая запоркалася над блакітнай кветкай. Імгненне — і ўжо мёртвая пчала ляжыць на траве.

Цяпер сумненняў няма: гэта ваўкі! Пчаліныя ваўкі, іх заклятая ворагі.

А забойца падняў замучаную ахвяру ў паветра і панёс... Але куды?

Пчаліны атрад нізка над узлескам, як самалёты на брыючым палёце, паляцеў за ім. Ляцець давялося нядоўга. Пчаліны воўк апусціўся на пустэчы каля верасовых зараснікаў, разгроб пясок і зацягнуў ахвяру да сябе ў норку.

Разведчыкі падкраліся да яе, зазірнулі ўсярэдзіну і ўбачылі там некалькі з тых сваіх сяцёр, што ўчора не вярнуліся дадому. Усе яны былі нежывыя. Мёдам з іх язычкоў пчаліны воўк карміў дзяцей-лічынак.

І побач і воддаль было шмат такіх самых норак. Ясна, тут жыве цэлая зграя пчаліных ваўкоў.

Разведчыкі, як па камандзе, узляцелі і накіраваліся да свайго дуба. Іх тут чакалі з нецярапеннем.

— Трутні сказалі праўду! Праўду!— усхвалявана загулі прыляцеўшыя.

— Пчаліныя ваўкі кружаць над узлескам! Нас чакае смерць... Што рабіць?

Цяпер яны ведалі, хто іх вораг, але як з ім змагацца?

— Матка, матка павінна дапамагчы!— прапанавала адна з пчол.

— Не трэба кратаць матку,— запырэчыла Звяніта.— У яе і без таго хапае клопату...

— Нам нельга выходзіць з гнязда,— перапыніў яе труцень па імю Абібок.— Дый навошта? Мёду ў нас шмат. Будзем сядзець і есці да таго часу, пакуль не знікнуць пчаліныя ваўкі.

— А чым маленькіх карміць будзем?— не вытрымала маладая пчолка Мядовачка.

— Вось што,— узляцела на вярхушку сота Звяніта.— У нас ёсць толькі два выйсці: або пакінуць роднае гняздо і паляцець на 10—20 кіламетраў у чужыя краі, або даць бой ваўкам. Паляцець мы не можам. У гняздзе яйкі. Тут плён нашай працы — соты і мёд. Значыць, застаецца — бой! Смяротны бой!

— Бой! Бой! Ж-ж-ж-жы,— загулі пчолы.

Адразу ж утварылася некалькі добраахвотных баявых атрадаў. На чале першага з іх стала Звяніта.

Пчаліныя ваўкі не чакалі такога моцнага і раптоўнага нападу. Спачатку яны разгубіліся і, не ведаючы, як ратавацца, кінуліся з узлеску ў розныя бакі. Потым агледзеліся. Бачаць — звычайныя меданосныя пчолы. І забойцы-марадзёры са страшнай ярасцю кінуліся на іх.

Закіпеў жорсткі бой. Не на жыццё, а на смерць. Шмат ваўкоў было забіта, але яшчэ больш загінула пчол.

З незлічонымі стратамі вярнуліся пчаліныя атрады дадому. Іх па пятах праследавалі ваўкі і яшчэ доўга кружылі вакол старога дуба.

Звяніта засталася жывая. Яна была так знясілена, што ледзь дыхала. Першая сутычка скончылася паражэннем. Яна разумела гэта. Але надзея не пакідала яе. Трэба не распыляць сілы, а адзінай грамадой, дружна, рушыць на ворага. Яна сабрала ўсе сілы і выкрыкнула толькі адно слова:

— Рой!

— Рой! Рой! Рой!— панеслася па гняздзе.

Пчолы зразумелі, што гэта значыць. І адразу ж з дупла пачалі вылятаць пчала за пчалой, каб сабрацца ў рой. Не прайшло і паўгадзіны, як велізарная маса пчол на чале са Звянтай грознай хмарай панеслася на ворага. Хмара была такая густая, што нават сонца не магло прабіцца скрозь яе.

Пчаліныя ваўкі разгубіліся. Яны нічога не бачылі ў раптоўнай цемры, не ведалі куды ляцець, адкуль чакаць нападу. А велізарны рой збіваў іх у паветры, джаліў з усіх бакоў. Восы-марадзёры адна за адной падалі мёртвымі на зямлю.

Праз паўгадзіны страшныя ваўкі былі знішчаны. Пчолы ж амаль нікога на гэты раз не страцілі.

Пчаліны рой яшчэ некалькі разоў з грозным гулам абляцеў узлесак. Ці не застаўся хто з ворагаў? Але над яркімі кветкамі, над зялёнай травой лёталі толькі рознакаляровыя матылькі ды вялі сваю вясёлую песню конікі.

Рой вярнуўся ў гняздо. Пчолы адпачылі і зноў паляцелі на ўзлесак. Цяпер ужо збіраць нектар. А вечарам, калі з раніцы нарыхтаваныя соты былі напоўнены духмяным мёдам, у гняздзе і вакол яго, на кары дуба, на яго галінках пчолы наладзілі танцы, пачалі вадзіць карагоды, ды такія вясёлыя, што нават старое дрэва зашумела сваёй кронай. Нібы падпявала пчолам.

Бабровае балота

Балота было невялікае, парослае рэдкай асакой, дробным лазняком, вольхай. Бабровым яно называлася таму, што туды па ручаі з рэчкі часта заплывалі бабры, каб паласавацца сакавітай балотнай траўкай.

Але аднойчы, у спякотнае лета, здарылася бяда. Ручай перасох. Пачало высухаць і балота. Тады прыйшлі людзі і зрабілі абмялелы ручай шырокім і глыбокім, а ніжэй ад балота прарылі канаву і паставілі на ёй перамычку. Лішняя вада пералівалася праз яе і цякла ў нізіну, на луг. Бабры зноў зажылі прывольна. Дый карасям лепш стала — вады прыбавілася.

Добра ў балоце і жабам паводзілася. Хочаш — купайся, вада цёплая. Надакучыла купацца — грэйся сабе на сонейку. Пагрэўся — забірайся ў цянёк, пад ліст лопуха, або нырай глыбей у сцюдзёную вадзіцу. А ўвечары, як завядзе адна жаба песню, усе ёй пачынаюць памагаць.

Працяглае і аднастайнае «ква-а-а-а, ква-а-а-а, ква-а-а-а» доўга чуецца ў наваколлі.

Старыя людзі радуюцца галасам балотных насельнікаў. «Крычаць жабкі — пагода будзе. Сена, збожжа ўбірай — не зявай».

Жабам жа ўсё роўна, што пра іх думаюць людзі. Квакаюць сабе ад шчаслівага жыцця.

Жыло ў балоце і жабяня па мянушцы Квак-непаседа. Яго старэйшыя так празвалі таму, што ніколі яму на месцы не сядзелася. То туды, то сюды па купінах скача. А то нырне на самае дно і сядзіць, стаіўшыся там, быццам нечага чакае. Яго мама Квакша чакае, чакае — няма сынка, сама на дно апусціцца. А Квак-непаседа шась угору, высуне галаву з вады і рагоча, заліваецца.

Аднойчы ўранні, калі ўсе жабы спалі, Квак вырашыў прагуляцца. Плыў ён, плыў, глядзіць: навакол зусім незнаёмыя мясціны. Але жабяня не спалохалася. Скочыла на лапуховы ліст, легла на спіну, лапкі — у бакі, белае пузіка выставіла і чакае, пакуль сонейка ўзыдзе. Пагрэцца яму захачалася.

А сонца даўно ўзышло, ды з-за хмар яго не відно. Дожджык замжэў. Трэба дамоў збірацца.

Толькі Квак наважыўся даць нырца, аж бачыць, двое ў высокіх ботах да балота падышлі і перамычку на канаве разбіраць пачалі. Вада так і пацякла з балота.

— Што ж гэта яны робяць?— падумаў Квак-непаседа.— Без вады хочучь нас пакінуць!.. Трэба хутчэй папярэдзіць усіх...

І ён паспяшаўся ў зваротны шлях.

Квакша, убачыўшы свайго сынка, спытала:

— Дзе цябе носіць, непаседа?

Але Квак замест адказу загукаў на ўсё балота:

— Ква-а-а-а! Ква-а-а-а! Квак! Квак!..

Пачалі збірацца жабы.

— Ты што, сякі-такі-гэтакі, рот дарэмна дзярэш? Хто ж гэта ўранні квакае, ды яшчэ ў дождж?

— Я сігнал трывогі падаю!— адказаў Квак.— Нам пагражае бяда! Вада з балота хутка ўся выцеча.

— Кхе-кхе-кхе! — засмялася маладзенькая жабка Вірлавочка.— Ты што?!. Ды ў ім ні краю, ні дна!..

Дождж узмацняўся. Самая старая жаба Лапа шырока разявіла рот, пазяхнула і сказала:

— Хадземце спаць. Пасля дожджыку разбяромся.

Дождж ліў увесь дзень і ўсю ноч. Толькі пад раніцу перастаў. Сонца чырвоным цёплым клубком выкацілася з-за хмызоў і так пачало прыпякаць, што туман, які апусціўся было на балота, пачаў узнімацца ўгору і расейвацца.

Квак усхапіўся: «Праспаў!» Але, паглядзеўшы на ваду, супакоіўся: нічога быццам не змянілася. Ён скочыў у ваду і паплыў па люстранай роўнядзі. Не паспеў выплысці на сярэдзіну балота, як нейкая невядомая сіла падхапіла яго і панесла туды, дзе ён бачыў учора людзей. Хацеў спыніцца, але не мог. Вада несла яго ўсё хутчэй і хутчэй. Вось купіна на дарозе тырчыць. Квак учапіўся за траву лапкамі. Паглядзеў наперад. Бачыць, канава перад ім і вада патокам ільецца ў яе з балота. А перамычкі няма.

— Што рабіць?— устрывожыўся Квак. Плысці назад — вада не пускае. Скокнуць на другую купіну? Далёка — не даскочыш. А сілы ў яго канчаюцца, стаміўся вельмі.

— Адпачну крыху,— вырашыла жабяня,— тады, можа, што-небудзь і прыдумаю...

Сонейка грэла ўсё мацней і мацней, і Квак нечакана заснуў. А калі прачнуўся, ахнуў. Ляжыць ён высока на купіне, а вада булькоча недзе ўнізе. Балота на вачах мяльчэе.

Замітусілася жабяня на купіне: дзе ратунку шукаць? І тут убачыла незнаёмых звяроў з плоскімі, як вёслы, хвастамі. Вось адзін з іх проста да яго купіны накіроўваецца. Заскакала жабяня на месцы і задрыжала ад страху.

— Гэй! Хто на купіне?— пачуўся голас знізу.—
Ці не жабяня?

— Я,— адказаў Квак і выглянуў адным вокам
з-за кусточка травы.— А вы хто?

— Мы — бабры. Ты нас не бойся...

Успомніў Квак, што яму мама пра баброў рас-
казвала, асмялеў і ўвесь высунуўся:

— Дзядзечка-бабёр, памажыце! Бачыце, вада
з балота ўцякае. А як вады ў балоце зусім не ста-
не... Усім пагібель...

— Зразумела,— адказаў бабёр.— Мы яшчэ
зранку адчулі нешта нядобрае. Сядзі і чакай...

Ён пляснуў хвостом так, што пырскі ва ўсе
бакі паляцелі, і паспяшаўся да сваіх сяброў.

Сонца ўзнялося ўжо высока, моцна пячы па-
чало. Самы час акунуцца. Але як? З такой вышыні
не скачыш! Нарэшце Квак зноў убачыў баброў.
Цяпер іх было шмат. Падплыўшы да краю кана-
вы, ля самага балота, дзе раслі высокія дрэвы,
яны тут жа ўзяліся за справу. Трэскі так і паля-
целі з-пад іх зубоў. Вось адно дрэва павалілася
ўпоперак канавы, за ім — другое, трэцяе. Моцныя
зубы, быццам механічныя пілы, падразаюць ства-
лы вольхі, асіны, бярозы, кусты лазы.

Квак так залюбаваўся стараннасцю і спрытам
баброў, што не заўважыў, як купіна, на якой ён
сядзеў, пачала апускацца і ён апынуўся ў вадзе.

У гэты ж час падплылі да яго бабры.

— Прымай работу, дружа! Платы не трэба.
Бачыш, вада прыбывае. Цяпер балота не пера-
сохне!..

— Дзякуй вам, дзядзечкі-бабры!— падзякаваў
Квак-непасада.

А бабры заляпалі хвастамі-вёсламі па вадзе
і паплылі назад да рэчкі.

Паспяшаўся дамоў і Квак. Вада была цёплая
і ціхая, яго нікуды не зносіла. Дабраўся да родных
мясцін, а там — вяселле ў разгары. Маладая жабка

Вірлавочка замуж выходзіць за Удальца-Макралапа. Навокал пачастункі: мошкі, камары, жукі розныя. Ад смачных страў лопухавыя лісты проста патанаюць. Еш колькі хочаш.

Квака-непаседу да стала запрасіла нявеста. Ён прысеў, наважыўся схапіць языком апетытнага жука, але тут закрычалі жабы з усіх бакоў:

— Ты, непаседа, хацеў нас напалохаць! Скажаў, што перасохне балота! Аж бачыш — не перасохла! Вады не зменшылася, а прыбавілася ад дожджыку! Манюка! Панікёр!

Квак хацеў сказаць, што справа не ў дожджыку, але яго ніхто не хацеў слухаць. А мама Квакша яшчэ і плескача дала за тое, што без дазволу доўга недзе бавіўся...

Як раз у гэты час чалавек з сівой барадой стаяў ля самага балота і глядзеў на папсаваную перамычку. «Браканьеры з'явіліся,— устрывожыўся ён,— ваду з балота хацелі спусціць... Рыбу выбраць і баброў палавіць... Ды, відаць, нехта перашкодзіў ім... А бабры своечасова падаспелі! Бач, сваю плаціну пабудавалі. Трэба будзе падпільнаваць і злавіць браканьераў».

Чалавек не мог здагадацца пра тое, што ўранні адбылося на балоце.

З М Е С Т

Тая, што пазбягае сонца	5
Дзед Гаўрыла і кот Мурыла	10
Мінька і Цінька	15
Вожык і сарока	24
Павук Хоп	27
Смелы ёрш	35
Круглячок	39
Мурашык-Кусачык	45
Пчаліныя ваўкі	51
Бабровае балота	57

Феликс Михайлович Козловский

Муравей-Кусака

Сказки

Для детей младшего школьного возраста

Минск, издательство «Юнацтва»
На белорусском языке

Рэдактар А. В. Вольскі
Мастак Я. І. Жылін

Мастацкі рэдактар М. Р. Казлоў
Тэхнічны рэдактар Г. М. Шашко
Карэктар А. К. Юшына

ІБ № 41

Здадзена ў набор 01.02.82. Пап. да друку 17.08.82. Формат 70X108¹/₁₆. Папера афсетная № 2. Гарнітура часопісная рубленая. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 5,6. Ум. фарб.-адб. 23,1. Ул.-выд. арк. 3,12. Тыраж 40 000 экз. Зак. 2335. Цана 25 к.

Выдавецтва «Юнацтва» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскае вытворчае паліграфічнае аб'яднанне імя Я. Коласа, 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

